

ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СПЕЦІАЛЬНИХ СИРОВИННИХ ЗОН В УКРАЇНІ

Т.В Опара, асистент каф. управління
Сумський державний університет, м. Суми

Формування мережі природоохоронних територій в Україні вимагає науково-обґрунтованого управління спеціальними сировинними зонами. У світовій практиці така управлінська діяльність відома як *менеджмент*. Це поняття у науковій літературі розробляється уже майже століття і акцент робиться на економічні аспекти управління. Особливий статус спеціальних сировинних зон потребує залучення до вирішення цієї загальнонаукової проблеми екологічної складової.

Загальна площа с/г земель в Україні представляє 42,9 млн. га або 71,0% всієї території держави (40% світових запасів чорноземів). Сільськогосподарська освоєність території досягла 71%, а ступінь обробки земель - 53,6% (при гранично допустимому рівні в 40%) [1].

В умовах надмірного антропогенного навантаження все на більшу увагу заслуговують екологічно чисті ґрунти. Вони придатні для вирощування сільськогосподарської сировини і виготовлення екологічно чистої і безпечної продукції.

Площа українських земель, яка може бути використана для виробництва екологічно чистої продукції в середньому складає 4 - 5 млн. га. [2, с. 56-57]. Загальна площа угідь, які використовуються для виробництва екологічно чистої продукції в країнах Європейського Союзу, складає 3,8 млн. га [3, с. 122].

Отже, перспективним напрямом, який враховує об'єктивні закономірності і системні взаємозв'язки між всіма ланками відтворювального процесу в природокористуванні є розвиток органічного землеробства в Україні, основою якого повинне стати впровадження механізму державного замовлення на виробництво екологічно чистої продукції в межах спеціальних сировинних зон. Статтею 1 Закону України "Про дитяче харчування" спеціальною сировинною зоною визначені регіони або окремі господарства, які відповідають умовам виробництва продукції рослинництва і тваринництва, придатні для виготовлення продуктів дитячого і дієтичного харчування [4].

Однак це можливо лише при впровадженні екологічного менеджменту спеціальних сировинних зон. Термін „менеджмент” походить з англійської мови і означає – *керувати, управляти*. Трактуювання цього терміна дуже широке. Так, за Оксфордським словником англійської мови це є:

- спосіб та манера спілкування з людьми;
- влада та мистецтво керівництва;

- вміння та адміністративні навички організувати ефективну роботу людей;

- органи управління, адміністративні одиниці, служби та підрозділи.

Засновниками школи наукового менеджменту є Фредерік Тейлор, Френк і Лілія Гілберти та Генрі Гант. Представники цієї школи вважали, що досягнути підвищення ефективності виробництва можна за рахунок спостережень за ручною працею робітників, виконуючи заміри виконання певних видів робіт. Свої дослідження вони концентрували на принципах управління індивідуальною працею робітників [5, с. 29-32].

Засновником класичної (адміністративної) школи управління був Анрі Файоль (1920–1950), якого вважають основоположником функціонального підходу у менеджменті. Метою цієї школи було розроблення універсальних принципів управління, дотримання яких забезпечувало організації успіх. А. Файоль розглядав управління як універсальний процес, який складається з декількох взаємопов'язаних функцій: планування, організації, керівництва, координації і контролю [5, с. 47].

Наступний етап розвитку менеджменту як науки характеризується тим, що людський чинник стає основним ресурсом економіки. Починає розвиватися школа людських відносин в управлінні. Її представниками були М. Фоллет, Е. Мейо, А. Маслоу й ін. Об'єктом їхніх досліджень стають відносини між керівниками і працівниками, а також між самими працівниками. Мері Фоллет визначила менеджмент як „забезпечення виконання роботи за допомогою інших осіб” [5, с. 48-49].

Одночасно з школою людських відносин розвивається школа поведінкових наук, (Дуглас Мак Грегорі, Ф. Герцберг, Р. Лайкерта), в рамках якої розроблялися підходи, щоб допомогти робітнику усвідомити власні можливості. Основна ідея цієї школи полягала у підвищенні ефективності праці за рахунок підвищення ефективності використання людських ресурсів [6, с. 27].

Ключовою ознакою кількісного підходу стає заміна словесних формулювань і описового аналізу моделями, символами і кількісними значеннями. Основну увагу звертають на застосування кількісних методів досліджень, моделювання й ЕОМ.

В процесному підході управління розглядається як довготривалий процес, а не як короткотривала дія.

З кінця 50-х років ХХ століття у науці про менеджмент починає застосовуватися системний підхід. Кожна організація розглядається як система, яка в свою чергу складається із сукупності взаємопов'язаних підсистем та елементів, які постійно взаємодіють і визначають її характер [6, с. 32-36].

У кінці 60-х рр. розробляється ситуаційний підхід, який оснований на розумінні ситуації як конкретного набору обставин, які впливають на

організацію протягом деякого часу. Він спрямований на підбір прийомів менеджменту для розв'язання конкретних управлінських ситуацій з метою найбільш ефективного досягнення цілей організації.

Сучасний етап розвитку менеджменту характеризується поєднанням системного, ситуаційного, кількісного та процесного підходів.

На сьогодні поки що немає загальноприйнятого визначення терміна менеджмент. Екологічний менеджмент спеціальних сировинних зон, на нашу думку це ідеї, методи, процеси, які дають змогу цілеспрямовано й ефективно формувати середовище, в якому люди можуть працювати разом для досягнення спільної мети.

Поняття про *екологічний менеджмент* вперше прозвучало в Ріо-де-Жанейро у 1992 році. Відповідно до прийнятих міжнародних стандартів система екологічного менеджменту являє собою частину загальної системи менеджменту, до якої входить організаційна структура, планування діяльності, розподіл відповідальності, практична робота, а також процедури, процеси і ресурси для розроблення, застосування, оцінки досягнутих результатів і вдосконалення екологічної політики. Його виникнення часто пов'язують з розробленням стандартів якості для підприємств. Проте зауважимо, що офіційно ці стандарти поки що є добровільними, оскільки юридично не закріплені. Цей термін широко використовується і науковці різних галузей трактують його по різному.

Термін „екологічний менеджмент” можна розглядати у таких значеннях, як:

- сукупність засад, методів і засобів управління природоохороною діяльністю підприємства;
- діяльність громадських екологічних організацій;
- систему управління окремим природним комплексом, що підлягає особливій охороні;
- частину загальної системи управління, яка включає організаційну структуру, діяльність з планування, аналізу та актуалізації екологічної політики конкретної організації.

Як видно з цих означень, всі вони сходяться на тому, що екологічний менеджмент – це екологічне управління на найнижчому локальному рівні конкретним природним комплексом чи іншим джерелом екологічної безпеки.

Останнім часом розвивається менеджмент навколишнього середовища. Його виникнення пов'язане з порушенням стану довкілля. Екологічною основою менеджменту навколишнього середовища в ринкових умовах є поєднання державної та приватної власності на природні ресурси, засоби виробництва. Поки що природні ресурси знаходяться у власності держави, але простежується тенденція до їхнього роздержавлення. Але тільки

державна форма власності на природні ресурси дає змогу їх контролювати і централізовано впливати на джерела забруднення природного середовища.

Розробляючи екологічний менеджмент спеціальних сировинних зон, необхідно враховувати основні положення екосистемного менеджменту, який пояснюють як регулювання внутрішньої структури та функціонування екосистем, а також всіх вхідних і вихідних потоків з метою досягнення ними бажаного стану. Згідно з Grumbine [7] екосистемний менеджмент об'єднує наукові знання про екологічні взаємовідносини в соціально-політичному комплексі та визначає шлях для досягнення основної мети – раціональному використанні спеціальних сировинних зон тривалий час.

Аналіз літературних джерел дає підстави сформулювати поняття екологічного менеджменту спеціальних сировинних зон: ***це певний вид науково-практичної діяльності, який спрямований на визначення шляхів і методів для досягнення основної мети в охороні спеціальних сировинних зон на тривалий час.***

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Державний комітет статистики України; ред. О. Г. Осауленко. – К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2009. – 568 с.
2. Ситник В.П. Екологічні аспекти агропромислового комплексу / В. П. Ситник // Вісник аграрної науки. – 2002. - №9. – С. 55 – 57.

Екологічний менеджмент у загальній системі управління : збірник тез доповідей Тринадцятої щорічної всеукраїнської наукової конференції, м. Суми, 17-18 квітня 2013 р. / Відп. за вип. О.М. Теліженко. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 107-110.